

Нікольський Є. Зображення представників польського народу у творчості Федора Достоєвського і Всеволода Соловйова. У статті розглянуто авторське бачення Всеволодом Соловйовим і Федором Достоєвським польського народу. Особливу увагу до реценції іншого слов'янського етносу зумовлено їх польським корінням. Обидва письменники були нащадками шляхетських сімей, але зазвичай нащадки шляхти зберігають пієтет перед своєю історичною батьківщиною та католицизмом. У випадку з Ф. М. Достоєвським і Вс. Соловйовим ми простежуємо протилежну картину: у їх спадщині поляки та католики отримували стійку негативну характеристику, причину якої, на думку автора статті, можна виявити в прийнятті обома письменниками імперських міфологем, а також у дії психоаналітичного механізму проекції. Під час порівняння романів обох авторів зроблено висновок, що Ф. М. Достоєвський як класик, на відміну від белетриста Вс. Соловйова, не проявляв однозначної негативної оцінки польського народу.

Ключові слова: класика, белетристика, польський народ, католицизм, имагологія, імперські міфологеми, механізм проекції.

Nikolskij Ye. The Image of the Representatives of the Polish Nation in the Works of Fyodor Dostoyevsky and Vsevolod Solovyov. In the article the author's vision of Vsevolod Solovyov and Fedor Dostoyevsky of the Polish people. Special attention to the reception of other Slavic ethnic group due to their Polish roots. Both writers were the descendants of the gentry names, but usually the descendants of the gentry maintain piety before their historical homeland and Catholicism. In the case of the F. M. Dostoyevsky and the Ws. S. Soloviev we see the opposite picture: in their heritage, poles and Catholics received strong negative characteristic. The reason for which, in the opinion of the author of the article, can be found in the adoption of both writers Imperial myths, as well as in action psychoanalytic projection mechanism. When comparing the novels of both authors concluded that Dostoyevsky as a classic, unlike belletrist Ws. S. Soloviev did not show a purely clearly negative assessment of the Polish people.

Key words: classics, fiction, Polish people, Catholicism, imagology, Imperial mythology, the mechanism of projection.

Стаття поступила в редколлегию
13.02.2013 г.

УДК 821.162.1.09

Луїза Оляндер

Проблема міжслов'янських літературних зв'язків

Проаналізовано основні підходи в дослідженнях міжслов'янських зв'язків у сучасному літературознавстві, схарактеризовано різноманітні їх прояви в літературному процесі. Показано особливий характер зв'язків між творчістю Б. Пастернака і Я. Івашкевича. Визначено роль Ф. Шопена в художній системі обох письменників. порушено проблему *свій/чужий* у контексті міжлітературних зв'язків, позначено типи визнання інонаціонального письменника *своїм*. Приділено значну увагу тим зв'язкам, які виникають у реценції під час зіставлення творів письменників, котрі належать до різних національних літератур.

Ключові слова: літературні зв'язки: генетичні, контактні та типологічні, літературний процес, ментальність, національна специфіка, реценція, інонаціональна культура, інтертекст, свій, чужий.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема літературних зв'язків, незважаючи на велику кількість присвячених їй досліджень, і сьогодні актуальна й потребує подальшого вивчення в багатьох аспектах. У літературознавстві більше уваги приділено генетичним, контактним або типологічним зв'язкам. Грунтовні праці класичного літературознавства – О. Веселовського, В. Жирмунського, М. Бахтіна, І. Франка, Б. Бялокозовича та інших учених – дають можливість докладніше розглянути надзвичайно розгалужену мережу різноманітних міжлітературних зв'язків, де кожна гілка відзначається своєю специфікою.

Мета статті полягає в тому, щоб схарактеризувати ті зв'язки між слов'янськими літературами, які сьогодні все ще перебувають або на маргінесах теорії літератури та історії літератури, або мають дискусійний характер.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Великої уваги дослідників потребує спорідненість певних художніх світів письменників, у тому числі й відда-

лених у часі й просторі. Серед міжслов'янських літературних зв'язків у літературознавстві найменш вивчені ті, що ґрунтуються на такій духовній, художній і естетичній близькості письменників, яка визначається особливим впливом на їхню творчість представника іншого мистецтва – живопису або музики. Подібна спорідненість художніх світів може бути кваліфікована як різновид типологічних сходжень, що відрізняються особливою емоційністю і зумовлюються своєрідністю самої природи мистецького хисту. Яскравим прикладом цього слугує творчість Б. Пастернака (1920–1959) і Я. Івашкевича (1924–1980). Майже однолітки, обидва майбутні письменники формувалися в ту саму історичну й літературну епоху, обидва мали професійну музичну освіту. Проте, вказавши на ці біографічні обставини, які, на нашу думку, вже досить вивчені, нині доцільно зосередитися на деяких менш висвітлених у науці фактах життєтворчості Б. Пастернака і Я. Івашкевича, на фактах духовного буття, розглянувши їх із компаративістського боку.

Варто зазначити, що в сучасному літературознавстві частково здійснювали порівняльний аналіз спадщини Б. Пастернака і Я. Івашкевича. У полі зору компаративістів опинилися дві важливі проблеми – типологія деяких образів, створених російським і польським письменниками, і тяжіння обох митців до *простоти*. Так, типологію життєвих позицій героя Пастернака Юрія Живаго («Доктор Живаго») і Я. Івашкевича – Януша Мишинського («Chwała i sława») докладно проаналізовано в дисертації Г. Туркевич «Роман Ярослава Івашкевича (Проблема еволюції творческого метода)» [див. 13]. Зі здійсненого дослідницею порівняння Юрія Живаго з Янушем Мишинським випливає, що Я. Івашкевич, незалежно від російського письменника, створив національний, польський варіант типу, інваріантом якого був Юрій Живаго. Але, на жаль, не наголошено, що схожість ситуацій, у яких діяли ці герої, із ситуацією нашого сьогодення, викликає відчуття актуальності цих типів та їхньої поведінки для сучасності, розширюючи тим самим межі пізнання природи людини.

Відзначимо, що Я. Івашкевич своєю художньою метою вважав досягнення *простоти*, хоча польський письменник розумів її дещо інакше ніж Б. Пастернак. Проте з компаративістського погляду проблему *простоти* у творчій еволюції обох письменників ще належним чином не розглянуто. Ця спорідненість є знаковою для літературних процесів, зокрема в Росії та Польщі.

Поza увагою літературознавства сьогодні й те, що особливо споріднює Б. Пастернака та Я. Івашкевича, – визначна роль Ф. Шопена у формуванні їхніх художньо-філософських і естетичних завдань.

Не випадково обидва письменники вмістили шопенівську тему в структуру своїх великих художніх полотен – роману-епопеї «Chwała i sława» (Я. Івашкевич) [19] та циклу віршів «Когда разгуляется» (Б. Пастернак) [12, с. 2]; висловлювалися про музику Ф. Шопена в автобіографічних творах – Б. Пастернак у нарисі «Люди и положения» («Люди і становища», 1955), Я. Івашкевич у «Dziennikach 1911–1955» («Щоденниках 1911–1955»); присвятили композиторові окремі праці: Б. Пастернак написав статтю, а Я. Івашкевич – п'єсу «Lato w Nohant» (1937), есе «Frederik Chopen» (1938), біографічний роман-есе «Chopin» (1955).

Звернення до письменницьких перегуків у цих творах з усією очевидністю доводить, що переживання, викликані в душах Б. Пастернака і Я. Івашкевича музикою Ф. Шопена, були водночас *схожими й несхожими*. Така схожість/несхожість зумовлена суб'єктивними чинниками, (індивідуальна своєрідність кожної особистості) й об'єктивними (приналежність до різних народів). У результаті подібні думки та прийоми їхньої подачі набувають у текстах Б. Пастернака і Я. Івашкевича різного змісту. Так, в івашкевичівському романі-есе «Chopin» використано прийом *переліку* реалій різного плану:

«...дитячі, отроцькі та юнацькі зв'язки Шопена були надто односторонні й скоріше імпонували його снобістським нахилам. Але була в цих зв'язках і вигідна сторона, дуже вигідна, адже друзі запрошували його на канікули до себе – в Шафранію, Соколово, Санники, де відбувалися перші зустрічі його з мазовецькою і куявською природою, зустрічі з простим людом, його мистецтвом. <...> Тут, безсумнівно, зіткнувся він з народною музикою і зацікавився нею, коли записував слова й мелодії пісень, підсвідомо переймаючись цими куявками й сумними наспівами рівнинного оточення Шафранії. Звідти ж, напевне, походять “садібні” мелодії, відлуння раз у раз чується в шопенівських мазурках» (курсив мій. – Л. О.) [9, с. 18–19].

Цей перелік польських земель, пісенних мелодій і слів слугував головній темі – показати, як реалізувалися під впливом «визірної атмосфери» завдання, що ставив перед собою Ф. Шопен: «присвятити себе “заспівові в душі національного мистецтва”» [9, с. 43].

Б. Пастернак теж послуговується – характерним для нього – прийомом переліку у вірші «Музика»:

*Вернувшись внутрь, он заиграл
Не чью-нибудь чужую пьесу,
Но собственную мысль, хорал,
Гуденье мессы, шелест леса.*

*Раскат импровизаций нес
Ночь, пламя, гром пожарных бочек,
Бульвар под ливнем, стук колес,
Жизнь улиц, участь одиночек.*

*Так ночью при свечах, взамен
Былой наивности нехитрой,
Свой сон записывал Шопен
На черной выпилке юпитра [12, т. 2, с. 104].*

Однак, на відміну від Я. Івашкевича, Б. Пастернак таким чином досягав іншої мети – розкриваючи за допомогою переліку всеосяжність музики «жильца с шестого этажа», порівнюючи його з Ф. Шопеном, поет створив портрет композитора-генія і водночас передав велич та красу життя. Слово *так* указує не лише на схожість творчої манери героя вірша «Музика» з творчою манерою Ф. Шопена, а й формує – опосередковано – враження про стиль великого польського композитора. Безпосередньо про це йдеться у вірші «Во всем мне хочется дойти...», де Ф. Шопен виступає як ідеал, котрому поет бажав уподобитися:

*Я б разбивал стихи, как сад,
Всей дрожью жилок.
Цвели бы липы в них подряд,
Гуськом в затылок.*

*В стихи б я внес дыханье роз,
Дыханье мяты,
Луга, осоку, сенокос,
Грозы раскаты.*

*Так некогда Шопен вложил
Живое чудо
Фольварков, парков, роц, могил
В свои этюды [12, т. 2, с. 73].*

Алітерація передає гру Ф. Шопена на фортеп'яно, коли він виконував свою музику, а перелік відтіняє своєрідність рідних місць, реалії їхнього пейзажу, а відповідно й особливого душевного стану, який надає людині земля батьків: Б. Пастернак хотів зобразити російський пейзаж – «Луга, осоку, сенокос», а Ф. Шопен створив образ Польщі, викликаючи в уяві «фольварки, парки, роци, могилы».

Варто зазначити, що кожен із письменників говорив про особливе місце Ф. Шопена у своєму серці. Б. Пастернакові Ф. Шопен відкрив нове відчуття світу:

*Позднее узнал я о мертвом Шопене.
Но до того, уже лет в шесть,
Открылась мне сила такого сцепленья,
Что можно подняться и землю унести [12, т. 1, с. 21].*

Крім того, метод Ф. Шопена був близький методу Б. Пастернака, про що він говорив у нарисі «Люди и положения»:

«Люди, рано умиравшие, Андрей Белый, Хлебников и некоторые другие, перед смертью, – писав Б. Пастернак, – углублялись в поиски новых средств выражения, в мечту о новом языке, нашаривали, нащупывали его слоги, его гласные и согласные.

Я никогда не понимал этих розысков. По-моему, самые поразительные открытия производились, когда переполнявшие художника содержание не давало ему времени задуматься и второпях он говорил свое новое слово на старом языке, не разобрав, стар он или нов.

Так на старом моцартовско-фильдовском языке Шопен сказал столько ошеломляюще нового в музыке, что оно стало вторым ее началом» (курсив мій. – Л. О.) [12, т. 4, с. 301].

Для Я. Івашкевича Ф. Шопен був духовною батьківщиною: «Przypuszczam, że teraz nie będę miał rajskiego życia w Polsce, uciezka jedyna w Chopinie i w Bachu» [17, с. 305] («Припускаю, що тепер не матиму райського життя в Польщі, пристанище одне – в Шопені і в Бахові»).

Підсумовуючи сказане вище, слід наголосити, що зв'язок між російською і польською культурою є подвійним. Завдяки музиці Ф. Шопена, що ввійшла у структуру творчості обох письменників, між їхніми творами виникають діалогічні зв'язки, котрі дають можливість глибше осягнути закладені в них смисли. Зіставлення творів Б. Пастернака і Я. Івашкевича актуалізує ті моменти в їхніх семантичних полях, які при окремому прочитанні так яскраво не виявляються. Крім того, творчість Ф. Шопена стала тією ланкою, що пов'язала російське й польське красне письменство.

У нашому сьогоденні потребують подальшого теоретичного осмислення специфічні міжслов'янські літературні зв'язки – *Чужий як Свій* в іншому національному красному письменстві. Тут ідеться передусім про М. Гоголя, А. Міцкевича, В. Бикова й А. Адамовича. Історичні епохи та притаманна цим письменникам надзвичайна сила художнього хисту зумовили їхній вихід за межі одної національної літератури, що нерозривно зріднило їх з іншим народом. *Чужий* в інонаціональному середовищі був сприйнятий за *Свого*. Але такі зв'язки за своїм типом не є одноманітними й різняться один від одного тим підґрунтям, на якому вони виникли.

Один із основних типів «привласнення», ментального засвоєння доробку інонаціонального письменника базується на тому, що він не тільки народився й жив в інонаціональному середовищі, а й створив образи *чужого* народу та землі, на якій цей народ живе. На цій підставі А. Міцкевич, який народився 1798 р. на хуторі Зосьє коло Новогрудка в Білорусі та згодом вчився в новогрудський домініканській школі, став для білорусів *своїм* письменником, що уплинув на розвиток романтизму в білоруській літературі [див. 11, с. 68–134].

Щодо зв'язків А. Міцкевича з російськими письменниками, то вони характеризуються насамперед дружніми відносинами з О. Пушкіним, К. Рилєєвим, А. Дельвігом, А. Бестужевим. Польський поет особливо був приязний із П. В'яземським. У літературознавстві відзначається стаття С. Анісімової «Мицкевич и Пушкин: два Гения» (2004), у якій ґрунтовно досліджено дружні й водночас не безхмарні відносини А. Міцкевича з О. Пушкіним, про які польський поет скаже: «Поэзия и талант нас соединили, политика – разъединила». Але, незважаючи на те, що після трагічного повстання 1830 р. в Польщі між ними розпочалася гостра й болісна для обох політична полеміка, А. Міцкевич на смерть російського поета відгукнеться некрологом, який підписав словами: *Друг Пушкіна*. Завдяки тісним відносинам А. Міцкевича з письменниками Росії він залишив свій слід у російській літературі і, звичайно, в пушкінській творчості, в тому числі і в романі «Евгений Онегин», у якому створено образ польського провісника.

Другий тип визнання інонаціонального письменника *своїм* виникає у зв'язку з тим, що цей письменник зміг розпочати в іншій літературі новий етап розвитку, кардинально змінивши її характер. Саме таким був М. Гоголь. Починаючи з книги М. Чернишевського «Очерки гоголевского периода», він визнається ключовою постаттю в російській літературі. У межах цієї статті немає можливості розглядати численні праці, присвячені ролі М. Гоголя в розвитку російського реалізму, що є окремою темою. Але варто звернути увагу на підходи І. Франка, який дивився на гоголівський доробок крізь українську ментальність і природу сміху. Визначаючи М. Гоголя як *великоруського* [16, т. XVI, с. 14] або *російського* [16, т. XVIII, с. 15] письменника, І. Франко не забував підкреслити його українську вдачу:

«Перший по Гоголю сатирик у російській літературі він (М. Щедрін. – Л. О.), прецінь різниця від нього вдачею свого юмору і закромом своєї сатири так коренно, як кривно різниця вдача українця від вдачі великороса. Бо коли юмор українця більш погідний і попри всі їдкості та гостроти більше гуманний, гумор великороса остається понурий та терпкий навіть там, де вибухає голосним сміхом. І коли в українця крізь сміх видніються сльози, у великороса видніється гнів. І втім взагалі Щедрін являється одним з головних представників нової, великоруської школи в російській літературі. Крім тої глибокої племінної різниці, Щедрін і тим різниться від Гоголя, що коли сей був переважно

артистом і кожну свою сатиричну картину подав у викінченій, артистично досконалій рамі, в Щедрині переважає публіцист...» [14, с. 7–8].

Наголосивши на українській вдачі гоголівського гумору, І. Франко таким чином визначив і особливості зв'язку російської літератури з Україною. На нашу думку, ці аналітичні підходи І. Франка мають методологічний характер для вивчення міжлітературних зв'язків. І. Франко указує: коли йдеться про роль інонаціонального письменника в літературі іншого народу, то треба звертати увагу на те, як його ментальність, відбиваючись на ній, збагачує її. І тут, говорячи про природу художньої натури М. Гоголя і внесок її у літературу загалом і у російську зокрема, не можна не звернути уваги на думку А. Кондратюка, висловлену ним у книзі «Геній поза Батьківщиною» (2012):

«...у шістдесятих роках придбав і прочитав, – згадує А. Кондратюк, – прочитав усі доступні, досяжні для мене томи Гоголя. І окрім осяйного зачудування, вийнуло на мене й сяння іншої істини. Що Микола Гоголь – і великий український письменник. Що такі дивні книги може створити тільки українська душа. І бриніння сеї душі у кожному його абзаці, у кожному реченні і слові» [10, с. 9].

Замислюючись над цим уривком, слід відзначити, що у реченні: «Микола Гоголь – і великий український письменник» сполучник «і» виконує не лише природну для нього суто граматичну функцію, а й має смислове навантаження. Саме цей сполучник наштовхує на думку, що М. Гоголь дивився на російську літературу *зсередини й ззовні* і що такий ракурс дав змогу йому ввійти до неї *безпосередньо* тим хазяїном-реформатором, який добре усвідомлював, що й як треба в ній змінити, у яке річище її спрямувати.

Але існує й інший тип зв'язків М. Гоголя з національними літературами, зокрема з болгарською, – *безпосередній/опосередкований*.

Цей зв'язок *безпосередній* тому, що М. Гоголь впливав на Любена Каравелова, котрий навіть скористався у творі «Болгари старого часу» сюжетною канвою гоголівської повісті «Как Иван Иванович поспорил с Иваном Никифоровичем», трансформуючи її згідно із своєю художньою метою.

Цей зв'язок водночас *опосередкований*, тому що розвиток болгарської літератури визначав Любен Каравелов, збагачуючи її творчо засвоєною гоголівською традицією.

Своєрідний також зв'язок із російською літературою білоруських письменників – В. Бикова та А. Адамовича.

В. Биков представляє разом з Ю. Бондаревим, Г. Баклановим, В. Кондратьєвим у російському красному письменстві так звану *лейтенантську* прозу про Велику Вітчизняну війну, літературу «окопної правди». Зазвичай його твори на йшли Батьківщину кружним шляхом: спочатку публікувалися у Москві російською, а лише після того без перешкод у Білорусі – рідною мовою. В. Биков проникав у мікрокосм війни, у соковенні думки й почуття солдата. А така повість, як «Сотнікаў» («Сотників») завдяки екранізації (фільм «Восхождение», кінорежисер Лариса Шепитько) поширилася за літературні межі в українське кіномистецтво і, обійшовши екрани світу, стала набутком багатьох культур.

Щодо А. Адамовича, то його зв'язки з російською літературою виявлялися у творчій співпраці; він разом із Д. Граніним виступив у документальному жанрі, написав науково-фактологічний, в мемуарному жанрі твір – «Блокадная книга».

Говорячи про міжлітературні зв'язки, слід вказати на такий їхній тип, як *інтертекстуальність*. Яскравим прикладом таких зв'язків є сатиричний вірш Л. Костенко «Мимовільний парафраз», що розпочинається з пушкінського рядка: «Поет, не дорожи любовію народной». Погоджуючись із О. Пушкіним, Л. Костенко водночас закликає поетів не зраджувати своєму дару, не продавати його ні за нагороду, ні за чини, ні за фіктивну славу. Із аналізу вірша «Мимовільний парафраз» випливає, що інтертекстуальність може виявляти специфічні за своїми якісними відтінками міжлітературні зв'язки, котрі набувають форму діалогічних відносин між концепціями письменників – у цьому разі перетинаються погляди двох митців на поета і поезію, приналежних до різних слов'янських літератур. На жаль, проблема *інтертекст/діалог* як специфічний тип міжлітературних зв'язків ще не розглядалася належним способом.

Схожескладається ситуація і тоді, коли йдеться про створення образу, так би мовити, *чужого* письменника – часто яскравого його портрета – у творах певної національної літератури. Слід зауважити, що таке звернення національного красного письменства до постаті інонаціонального письменника теж є той міжлітературний зв'язок, який нині потребує спеціального дослідження. Під цим кутом зору доцільно було б розглянути детально, зокрема, вірш Ліни Костенко «Гілочка печалі на могилу Пастернака», який має глибинний підтекст і якому притаманна сугестивність, а за нею

приховано не тільки те, що є невимовним, а і недоказане, виразне *мовчання*, котре характеризувало стан душі молодих поетів-шістдесятників.

Однак і тоді, коли ролі в розвитку різних літератур таких великих письменників, як Л. Толстой, присвячено величезну кількість ґрунтовних праць, деякі аспекти міжлітературних зв'язків залишаються поза науковим висвітленням. Ідеться насамперед не про типологічні форми толстовського впливу на світову літературу, а про те особливе, що російський письменник привніс у ту чи іншу національну літературу. Так, звертаючись до постаті Л. Толстого – людини й письменника, білоруські письменники Я. Колас, А. Адамович, В. Биков, В. Козько, М. Лінков, Б. Савченко, І. Шамякін та ін. акцентували увагу на органічній духовній близькості Л. Толстого для кожного з них, що іноді виражалося у парадигмі: *не наш – а мій*, тому що за визнанням А. Адамовича: «Он уже часть нас самих, очень необходимая» [8], а І. Шамякін зазначав: «Толстой входит в жизнь каждого образованного человека, как самый мудрый и самый близкий советчик. Герои его, мысли его всегда с нами» [8].

Серед цих творів особливий інтерес викликають два оригінальні за змістом і формою есе Янко Бриля, присвячених Л. Толстому, – «Просто спасибо» і «Хотя бы самым маленьким».

У ліричному есе «Хотя бы самым маленьким» Я. Бриль, відвідуючи Ясну Поляну, незвичним, медитаційним способом створив образ невмираючого Л. Толстого. Письменник пише проте те, що, відчуваючи постійну присутність великого старця, уподібнюючи його світ *«джерельно чистому океану»*, *«вічно свіжому і невичерпному океану»*, він часто приходив на його берег, щоб зачерпнути з нього дещо для себе. Біля могили великого російського письменника Я. Бриль відчув, *«як добре бути Людиною, не зайвою в тому товаристві, яке робить велику справу, як добре – бути літератором – хоча би самим маленьким – якщо в літературі є Толстой»*. І, звичайно, все це вивчено літературознавством. Але потрібен наступний крок – порівняльний. Зіставлення ролі Л. Толстого в білоруській, українській, польській, чеській та інших слов'янських літературах дасть змогу довести різноманітність цих зв'язків і збагатить уявлення про них.

Крім того, порушуючи проблему міжслов'янських літературних зв'язків, треба наголосити, що вони можуть бути осмислені глибше, якщо до них підходити з двох боків: з методологічних засад літературознавства і лінгвістики. Наприклад, такі розвідки Л. Бублейник, як «Лінгвістичні аспекти інтертекстуальності у Й. Бродського: внесок поета в європейську культуру» [1], «Поэма Т. Шевченко “Мария”» в русском переводе Б. Пастернака: лексико-семантические соответствия» [2], «Мовна картина світу: лексичні та словотвірні українсько-білоруські кореляції» [3], «Проблеми міжслов'янського перекладу в аспекті мовної комунікації» [4], «Интертекстуализация как средство создания словесного образа у И. Бродского» [5], «“Пан Тадеуш” А. Міцкевича російською мовою (переклад С. Мар)» [6], «Зоряне небо в поезії: Леся Українка і Марія Конопницька» [7] та ін. значно збагачують уявлення про характер літературних зв'язків на мовному рівні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, у межах однієї статті неможливо розглянути всі типи міжлітературних зв'язків у слов'янських красних письменствах, проте й сказане дає змогу зробити висновок, що ця проблема являє собою неосяжне поле, що є перспективою для подальших теоретичних та історико-літературних досліджень у різноманітних вимірах.

Джерела та література

1. Бублейник Л. Лінгвістичні аспекти інтертекстуальності у Й. Бродського: внесок поета в європейську культуру // Проблеми славістики. – 2003. – № 1. – С. 45–51.
2. Бублейник Л. Поэма Т. Шевченко «Мария» в русском переводе Б. Пастернака: лексико-семантические соответствия // Проблемы преподавания и изучения русского языка в школе и вузе на современном этапе : материалы Междунар. науч.-практ. конф., 20–22 окт. 2003 г. / Л. Бублейник. – Нежин : [б. и.], 2003. – С. 17–21.
3. Бублейник Л. Мовна картина світу: лексичні та словотвірні українсько-білоруські кореляції / Л. Бублейник // Проблеми зіставної семантики : зб. наук. ст. Вип. 6 / відп. ред. М. П. Кочерган. – К. : Вид. центр КНЛУ. – С. 50–55.
4. Бублейник Л. Проблеми міжслов'янського перекладу в аспекті мовної комунікації / Л. Бублейник // Актуальні проблеми викладання мов у вищих навчальних закладах : зб. пр. регіон. наук.-метод. конф. / уклад. Л. П. Семенова та ін. – Донецьк : ДонНТУ, 2004. – С. 5–10.
5. Бублейник Л. Интертекстуализация как средство создания словесного образа у И. Бродского / Л. Бублейник // История и современность в русской литературе / под ред. К. Prusa. – Rzeszów : Wyd-wo Un-tu Rzeszowskiego, 2006. – IV. – S. 227–240.

6. Бублейник Л. «Пан Тадеуш» А. Міцкевича російською мовою / Л. Бублейник ; пер. С. Мар // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2010. – № 11. – С. 31–36.
7. Бублейник Л. Зоряне небо в поезії: Леся Українка і Марія Конопницька / Л. Бублейник // Незгасимий СЛОВОСВІТ : зб. наук. пр. на пошану проф. В. С. Калашника / уклад. М. Філон, Т. Ларіна. – Х. : Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2011. – С. 403–413.
8. Восприятие творчества Л. Толстого в белорусской критике [Электронный ресурс]. – Режим доступа : do.gendocs.ru/docs/index-97959.html?page=12
9. Івашкевич Я. Шопен / Я. Івашкевич. – К. : Муз. Україна, 1989. – 280 с.
10. Кондратюк А. Геній поза Батьківщиною. Есеї. Оповідання. Думки / А. І. Кондратюк. – Рівне : Волин. обереги, 2012. – 336 с.
11. Мархель У. Прадвесце адраджэння / У. Мархель // Гісторыя беларускай літаратуры XI–XIX стагоддзяў : у 2 т. Т. 2. Новая літаратура: другая палова XVIII–XIX стагоддзе / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т літ. імя Я. Купалы ; навук. рэд. У. І. Мархель, В. А. Чамярыцкі / У. Мархель. – Мн. : Беларус. навука, 2007. – С. 68–134.
12. Пастернак Б. Собрание сочинений : в 5 т. Т. 1–4 / Б. Пастернак. – М. : Худож. лит., 1989.
13. Туркевич Г. Роман Ярослава Івашкевича (Проблема эволюции творческого метода) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Туркевич Г. – М., 1991. – 20 с.
14. Франко І. Михайло Євграфович Салтиков (Щедрин) // Франко І. Твори : в 20 т. Т. XVIII / І. Франко. – К. : Держлітвидав., 1955. – С. 7–12.
15. Франко І. Супокійне життя // Франко І. Твори : в 20 т. Т. XVIII / І. Франко. – К. : Держлітвидав., 1955. – С. 13.
16. Франко І. Сербські народні думи і пісні // Франко І. Твори : в 20 т. Т. XVI / І. Франко. – К. : Держлітвидав, 1955. – С. 14–22.
17. Iwaszkiewicz J. Dzienniki 1911–1955 / J. Iwaszkiewicz. – Warszawa : Czytelnik, 2008. – 576 s.

Оляндэр Л. Проблема межславянских литературных связей. Проанализированы основные подходы в исследованиях межславянских связей в современном литературоведении и охарактеризованы разнообразные их проявления в литературном процессе. Рассмотрен особый характер связей между творчеством Б. Пастернака и Я. Івашкевича. Определена роль Ф. Шопена в художественной системе обоих писателей. Поставлена проблема *свой/чужой* в контексте межлитературных связей, обозначены типы признания инационального писателя *своим*. Значительное внимание уделено тем связям, что возникают в рецепции при сопоставлении произведений писателей, принадлежащих к разным литературам.

Ключевые слова: литературные связи: генетические, контактные и типологические, литературный процесс, ментальность, национальная специфика, рецепция, инациональная культура, интертекст, свой, чужой.

Oliander L. Problem of Interslavic Literary Relations. The main approaches in interslavic relations investigations in modern literary criticism are analysed and their various expressions in the literary process are characterized. Specific character of the relations between B. Pasternak's and Ya. Ivashevych's works is examined. The role of F. Shopen in both writers' literary system is determined. The problem of *native/strange* in the context of interliterary relations is set, the types of accepting as *native* the writer of other nationality are defined. It is paid heed to those relations in the reception when the works of writers who belong to different literatures are compared.

Key words: literary relations: genetic, contact and typological, literary process, mentality, national specific feature, reception, other national culture, intertext, native, strange.

Стаття надійшла до редколегії
19.01.2013 р.

УДК 82.01/09

Людмила Полякова

Национальная идентичность как литературоведческая проблема: к теории компаративистики

В статье речь идет о явлениях глобализации гуманитарного знания, терминологической «глобализации» в современном литературоведении. Анализируется современное состояние компаративистики, сформулирован подход автора статьи к явлению национальной идентичности в науке о литературе. Введено понятие «термины-биффорды».

Ключевые слова: терминологическая глобализация, литературоведческая компаративистика, «термины-биффорды», «национальная идентичность».

© Полякова Л., 2013